

Qui era Archie Cochrane?

Xavier Bosch

Metge oncòleg i epidemiòleg. Barcelona.

Nota: adaptació i traducció de la ponència, pronunciada per l'autor, a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, el 20 d'octubre de 2022, amb motiu de la celebració del 50è aniversari del llibre d'Archie Cochrane: *Effectiveness and efficiency*.

A tall d'introducció

Els presentaré unes petites impressions sobre qui era Archie Cochrane com a individu. I ho faré guiant-nos a través de la seva intervenció especial en col·laboracions amb gent de Barcelona, amb gent d'Espanya.

Potser alguns ja coneixen aquesta part de la història: Archie Cochrane, l'any 1937, es va apuntar als serveis mèdics de les Brigades Internacionals i va venir a Espanya a defensar la República.

L'any 1978 vam organitzar una sèrie de viatges amb un grup de col·legues als llocs on ell havia estat durant la Guerra Civil. És un viatge que molts individus han fet, no només a Espanya, sinó a altres països. Es tractava d'anar al lloc dels fets per recordar què va passar, per anar a retrobar cementiris, hospitals, velles cases senyoriales, també gent gran que havia viscut la Guerra Civil, etc. Així va ser com es va gestar, diguem-ne, la relació personal que vam tenir des de llavors.

L'any 2003, és a dir, després d'un altre interval força llarg, la Col·laboració Cochrane va tenir el seu Colloquium a Barcelona i, amb aquest objectiu, vam decidir editar *Archie Cochrane: Back to the front*¹ (Figura 1), que recull en part no només les experiències de guerra de l'Archie, sinó també algunes de les contribucions científiques i personals més significatives. I avui estem al 2022, així que gairebé 25 anys més tard, una altra vegada, celebrem l'èxit de la Col·laboració i del que se n'ha derivat.

Aquest llibre va ser un esforç força considerable de molta gent, algunes d'aquestes persones són: Richard Doll (que va ser un dels seus col·legues més íntims), J. Tudor-Hart, Rolando Armijo (un dels introductors de l'epidemiologia moderna a Xile, de l'Escola de Salut Pública, amic personal d'Archie Cochrane i professor meu als EUA), Moisès Broggi (que va ser un dels grans cirurgians

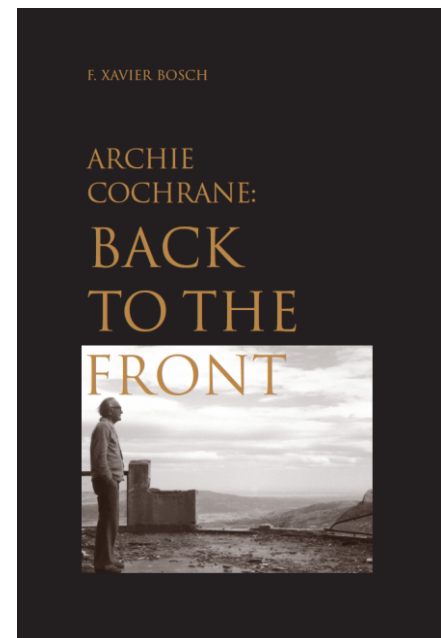

FIGURA 1. Portada del llibre *Archie Cochrane: Back to the front* publicat per homenatjar Archie Cochrane

de guerra que vam tenir aquí), alguns membres de la seva família, Lester Breslow, l'alcalde de Barcelona Joan Clos, jo mateix, Susana Sans, Xavier Bonfill, Iain Chalmers, organitzador i inspirador de la Col·laboració, Josep M. Antó, Alessandro Liberati, Francesc Bonamusa, Joan-Ramon Laporte; i els que realment van deixar la pell en l'edició d'aquest llibre: Albert Fortuny (amb les fotografies), Ricard Molas (amb l'edició i la part artística) i Cristina Rajo (a l'edició general del projecte).

De totes aquestes entrevistes, de totes aquestes interaccions, vaig buscar el comentari que reflectís millor qui era el personatge Archie Cochrane. La referència de Sir Richard Doll diu així: "La majoria de la gent, dels homes dels anys 1930, van viure marcats pel que va ser la Segona Guerra Mundial i la lluita contra el feixisme. Richard Doll ens diu que el que distingia Archie Cochrane de molts dels seus col·legues, de la gent de la seva generació, va ser la profunditat de les seves implicacions intel·lectuals i emo-

Correspondència: Xavier Bosch
Adreça electrònica: xbosch.ico@gmail.com

cionals en els fets que havien passat a Europa; i això va forjar una independència personal de mentalitat que el va caracteritzar i el va convertir en una persona incapaç d'acceptar una explicació senzilla i simplificada o sobresimplificada de les coses, tant políticament com mèdicament, i el va convertir en un estricte racionalista fins el dia de la seva mort²².

Un resum de la seva personalitat

Aquesta és una descripció d'un personatge que va viure i va lluitar per la independència de la informació científica, de la generació i la utilització de la informació científica. A aquesta independència segurament hi va contribuir el fet que va heretar una fàbrica de teixits dels seus parents a Escòcia, que el va mantenir lliure de pressions econòmiques en l'estrat de la classe social alta anglesa.

Ell va néixer en una família on el pare era un militar calvinista disciplinat i molt estricte, i va viure sempre amb els seus germans en l'entrenament de la disciplina. El pare va morir en una batalla a Gaza, on Iain Chalmers també va ser-hi en algun moment. Han passat cent anys i seguim amb la mateixa maleïda guerra a la Franja de Gaza. Així que el tema de la independència i el tema de la lluita per la independència és una constant de tota aquesta presentació i entenc que ho és també per a la Col·laboració Cochrane.

Ell era un personatge des del punt de vista personal molt particular i en els seus anys universitaris va intentar explorar allò que era per a ell un dels grans secrets de la biologia: la ment humana i els sentiments humans i les oportunitats del naixent moviment psicoanalista. Això el va portar a traslladar-se a Viena, on va freqüentar els cercles entorn de Sigmund Freud. El que Archie descriu dels seus anys a Viena és que es va desanimar profundament per la incapacitat dels psiquiatres i dels psicòlegs per entendre, sistematitzar i, sobretot, ésser objectius en la recollida de la informació. Aquest camí pràcticament el va abandonar, però certament el seu període a Viena el va deixar extraordinàriament marcat per la puixança del feixisme i el moviment nazi al carrer; des d'aleshores, el seu compromís per no només parlar contra el feixisme, sinó per actuar, el va portar a allistar-se immediatament a les Brigades Internacionals quan va començar la Guerra Civil espanyola.

A la Figura 2 veiem a A. Einstein, Mme. Curie i E. Barsky a l'oficina de París on es va gestionar el projecte de les Brigades Internacionals. Ells van ser part dels inspiradors d'aquest projecte solidari massiu i gairebé únic en la història de la humanitat. Archie va estar al front d'Aragó i al front de Madrid, va conèixer George Orwell, de qui en parlava molt bé. Va conèixer també E. Hemingway, i el va considerar com un alcohòlic molt poc interessant. Va tre-

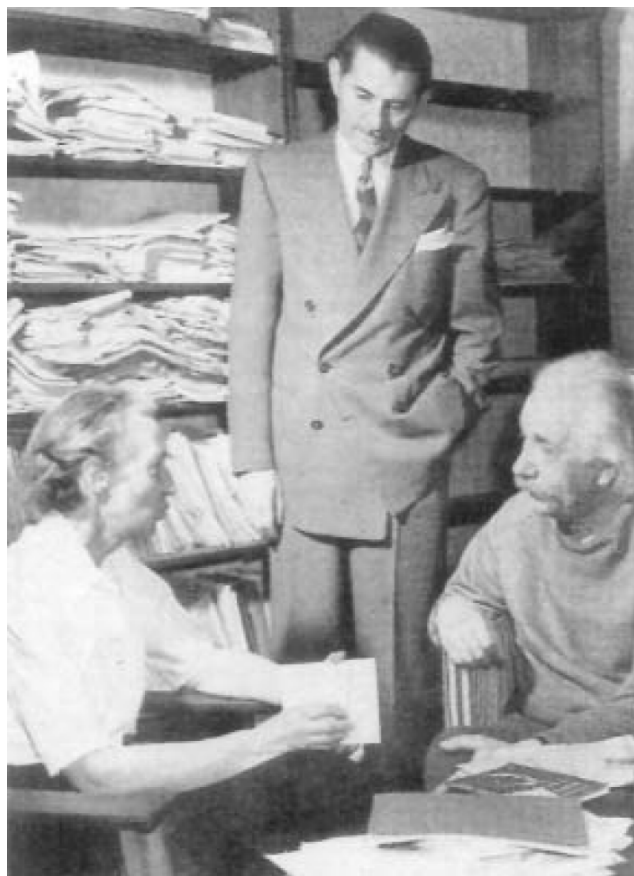

FIGURA 2. A. Einstein, Mme. Curie i E. Barsky a l'oficina de reclutament a París on es va gestionar el projecte de les Brigades Internacionals

ballar directament a les ordres de Moisès Broggi, que és un dels nostres cirurgians il·lustres en la medicina de guerra. Broggi era el cap del seu grup mèdic i Archie era a la porta d'entrada dels hospitals fent el triatge: triatge significava decidir qui tenia opcions de ser intervingut i qui no i, per tant, es deixava morir. Aquí hi ha un ventall d'anècdotes interessantíssimes que escapen a l'espai d'aquest text, però que estan a l'abast en les biografies publicades, entre les quals *Back to the front*.

Aquesta guerra la vam perdre i els nostres pares van haver d'emigrar. Les Brigades Internacionals es van acomiadar (Figura 3) i Archie se'n va anar amb elles. Va arribar a Anglaterra i poc després va començar la Segona Guerra Mundial, li va tocar reincorporar-se de nou i començar tot el període de sis anys que va durar la guerra.

La primera de les seves intervencions la va viure juntament amb Richard Doll —de fet van navegar junts en el desembarcament anglès a Grècia—, va ser un parany manipulat pels mateixos serveis secrets anglesos, de manera que al cap de pocs dies d'haver desembarcat varen ser atrapats i començà el seu període de presoner de guerra. Archie va passar tota la maleïda Segona Guerra Mundial

FIGURA 3. Les Brigades Internacionals acomiadant-se al poble de Montblanc, Tarragona

en camps d'internament alemanys a Salònica, a Grècia, i després a Alemanya, entre altres llocs.

Durant molt de temps va ser l'únic responsable mèdic de milers de presoners polítics, la qual cosa va tornar a generar situacions d'una extraordinària violència i d'una extraordinària humanitat.

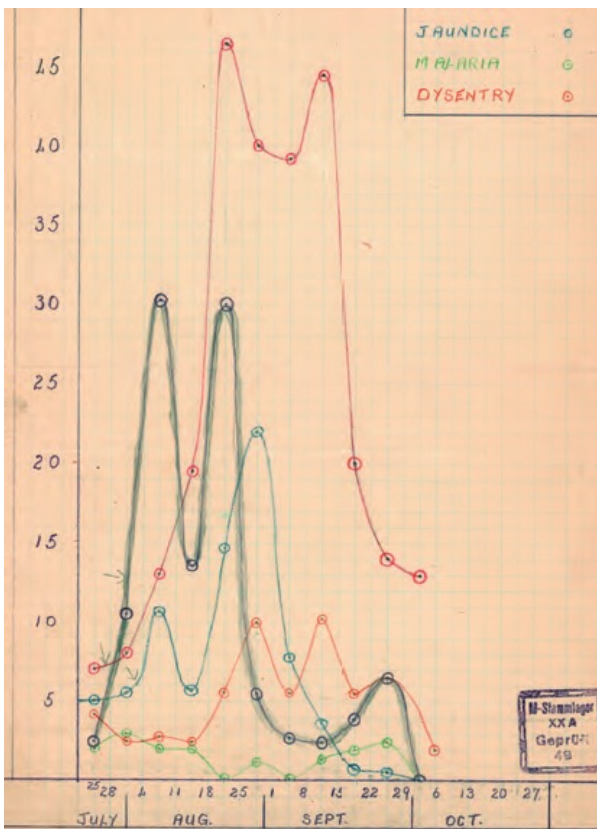

FIGURA 4. Gràfic fet per Archie Cochrane en un camp de concentració alemany, l'any 1941

A la Figura 4 veiem un gràfic famós que s'interpreta com un dels intents, en un camp de concentració, d'administrar de manera aleatoritzada suplementos de llevat (obtinguts de manera clandestina) en pacients que tenien edemes, per intentar entendre si allò que tenien era beriberi o era alguna altra patologia. És a dir, que fins i tot en aquestes condicions extremes, ell intentava introduir una opció de recollida de dades sistemàtica i elaborava aquests gràfics, dels quals se n'han salvat alguns. Varen ser considerats els seus primers assaigs comparatius en un tractament mèdic.

Quan reproduïm les seves visites de record, la mecànica sempre és la mateixa: trobar llocs, persones, cementiris, etc., on havia instal·lat els seus hospitals de sang. A la Figura 5 es pot veure un camperol que ens va conduir a les ruïnes del que havia estat l'hospital on ells havien treballat prop del lloc de la batalla del Jarama, a El Escorial. Quan el camperol va entendre que Archie era un d'aquells metges anglesos va explicar que li havien salvat una cama a un fill seu durant un bombardeig. A la sortida, aquell home li va oferir unes flors. Archie parlava un escocès encabritat i res d'espanyol, el pagès parlava un castellà impossible i res d'anglès, però immediatament es van reconèixer i aquest va ser un dels moments més emocionants d'aquests viatges que vam fer junts. Quan Archie va tornar al Regne Unit, com no podia ser d'una altra manera, va publicar al *British Medical Journal* una síntesi d'aquest viatge explicant el que havia après³.

Altres notes personals i científiques de la vida d'Archie Cochrane

Per acabar, recordaré alguns detalls personals: Archie va ser una persona que no va tenir directament una família, no va tenir una muller, no va tenir fills, però cuidava els fills dels altres, de parents, de la família i de la comunitat

FIGURA 5. Un camperol, agraït per la tasca d'Archie Cochrane durant la Guerra Civil espanyola, li regala unes flors

on residia. A casa seva, per exemple, es rentava la roba de l'equip de rugbi de la localitat. Ell era molt obert, tenia una casa fantàstica (Rhoose Farm House, actualment uns blocs d'apartaments) i per allà passaven visites i visitants del món científic i social amb discussions de molt alt nivell.

Va tenir una col·lecció d'art molt significativa, recolzada pel fet que un escultor, Peter Nicholas, li va llogar una de les parts de la granja per tenir-hi el seu taller d'escultura i l'anava assessorant en les seves decisions i compres. Archie estava molt orgullós d'un retrat que va comprar en un mercat de carrer, d'un pintor desconegut, i que després es va fer molt famós. La pintura (La Cocarde) estava a la seva oficina, al seu lloc de treball dels últims anys, i una còpia d'aquest retrat és ara a la meua oficina; va ser un retorn de la família quan van rebre el llibre *Back to the front*, que homenatjava Cochrane.

Archie va treballar molt amb els miners de la zona de Gal·les, miners de carbó, i va estar molt de temps dedicat a entendre la diferència entre el que anomenaven “pulmó negre dels miners” de carbó i la tuberculosi. El sindicat de miners el va obsequiar amb una pintura, “Miners acotxats”.

Els estudis d'Archie tenien com a característica de qualitat que tenien molt poques pèrdues de saber següent. Un dels seus objectius va ser sempre que quan la gent entrava en l'estudi sempre següés els protocols fins al final. Archie va organitzar una cohort a la Rhondda Fach Valley, on tothom treballava a la mineria, i va poder estudiar la tuberculosi i la distinció diagnòstica del pulmó negre dels miners fins que, finalment, l'estreptomocina va acabar resolent gran part de la qüestió.

Afegí tres temes sobre la seva contribució científica que reflecteixen la importància de saber triar els temes, que va treballar d'una manera visionària, per anomenar-ho d'alguna manera: va participar en els primers assaigs de l'aspirina a baixa dosi per a la reducció de la mortalitat. De fet, ell era un dels dissenyadors de l'estudi, però també era un participant i no va poder seguir en l'estudi perquè no tolerava l'aspirina oral. Amb el temps s'ha confirmat que l'administració rutinària de petites dosis d'aspirina redueix la mortalitat i protegeix, sobretot, dels tumors digestius, de còlon i recte, i de les malalties cardiovasculars. Archie va ser dels primers que va alertar d'una correlació negativa inesperada, del que s'ha anomenat la “*french paradox*”: es tracta que en un país on mengen molt porc, molta mantega, molt greix, etc. tenen una taxa de mortalitat baixa per malaltia cardiovascular isquèmica i, en els estudis, va predir que el determinant d'aquesta diferència era el consum de vi negre.

Finalment, quan Archie estava en plena activitat, es va proposar la prova de Papanicolau per al diagnòstic precoç del càncer de cèrvix. L'empenta mèdica de la proposta va ser tan eufòrica al Canadà que els metges europeus van adoptar aquesta prova entusiàsticament i sense més discussions. Archie va ser dels que reivindicaven que calia fer un assaig clínic aleatoritzat abans d'introduir aquesta estratègia pre-

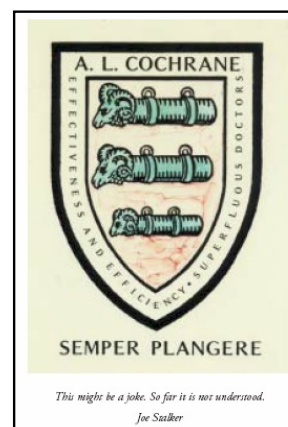

FIGURA 6. Escut trobat entre les pertinences d'Archie Cochrane

ventiva a la població. L'assaig aleatoritzat mai es va fer i durant 40 o 50 anys, fins que es va descobrir la naturalesa infecciosa d'aquest tumor i es va popularitzar la vacuna contra el virus del papil·loma humà —que realment va solucionar el tema—, vam estar sempre amb el dubte de quina era l'eficàcia i quina era l'eficiència de la prova de Papanicolau i, per tant, de com indicar-la, si calia fer una prova cada any o cada cinc anys. Aquest dubte va mantenir entretingudes les discussions sobre aquest tema durant dècades.

Quan Archie es va retirar de la recerca activa, encara anava a la seva antiga unitat de recerca de Cardiff, llegia el diari, feia els mots encreuats i va tornar a començar a fumar i, certament, a gaudir del whisky i la ginebra. Ell deia que el risc de desenvolupar un tumor de pulmó excedia l'esperança de vida i que, per tant, no calia que se n'estigués.

Per finalitzar, els mostro un escut (Figura 6) que va aparèixer en un dels seus infinits calaixos de documents, on veiem tres ariets amb banyes i podem llegir “A. L. Cochrane. *Effectiveness and efficiency*” i “*Superfluous doctors*”, que és una altra de les anècdotes dels temps de la guerra, on un oficial del camp argumentava que no els calien reforços sanitaris perquè “els metges eren superflus” en les condicions dels camps; a sota hi havia la llegenda “*semper plangere*”, que vol dir, sempre queixant-se, sempre posant en qüestió, sempre insistint, sempre reconeixent que podem saber una cosa però no sabem la següent, sempre insistint en la necessitat que la investigació continuï. Em va semblar un bon final per a aquesta nota i aquest record.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Bosch FX, Molas R, Rajo C, editors. Archie Cochrane: Back to the front. Barcelona: Thau, SL; 2003.
2. Cochrane AL, Blythe M. One man's medicine. London: BMJ (The Memoir Club); 1989.
3. Cochrane AL. Forty years back: a retrospective survey. Br Med J. 1979 Dec 22;2(6205):1662-3. Consultable a: <https://www.bmj.com/content/bmj/2/6205/1662.full.pdf>. Accés el 25 d'octubre de 2022.